

taktiske Stilling overfor Landstinget. Nogle Enkeltheder kan det maaske ikke nytte at bringe i Orden straks, da Loven alligevel skal forandres i Landstinget; og naar Loven kommer her op, er Mulighederne ofte saa stærkt indskrænkede af bestemte Krav fra mange Sider, at det er svært at faa en Helhed ud af det, ligesom det kan være farligt i det Hele røre ved den. Systemet medfører unødigt Hastværk og samtidig Langsomhed, mange Gentagelser af de samme Forhandlinger og Lovgivning frem og tilbage i mange Tempi, fordi den ene Part skal have noget gennemført, og den anden vil beholde en Mulighed for senere at gaa i modsat Retning.

Det var sikkert muligt at faa noget bedre ud af Lovene, hvis man havde eet ansvarligt Ting og erstattede det andet Ting af sagligt og fagligt raadgivende og hjælpende Kræfter. Den konservative Begunstigelse, som den nuværende Ordning indeholder, lod sig vel betale med en Ordning, som ikke virkede saa forstyrrende i andre rent upolitiske Retninger. I det lange Løb kan Konservatismen dog næppe naa noget bedre end at bidrage til at holde den demokratiske Udvikling i et roligt, sundt og rationelt Spor.

Vil man endelig beholde de to Ting, vilde det dog være muligt ved Fællesafstemning at fjerne vor Rigsdags største tekniske Svaghed: Afgørelsen ved Dobbeltkompromiser, hvor Balancekunsten: samtidig at finde Flertal indenfor begge Tingene stiller saa store Krav, at det let gaar ud over de andre Fordringer, man maa stille til Lovgivningen.

Et meget væsentligt Spørgsmaal angaaende Demokratiets Genrejsning, som S. S. ikke kommer ind paa, er Spørgsmaalet om „parlamentarisk“ eller valgt Regering.

F. Zeuthen.

Industrien. Muligheder og Vilkaar. Ved HJALMAR GAMMELGAARD, OLUF BERTOLT, ERIK SCHOU, P. P. SVEISTRUP og KNUD KORST. Nyt Socialt Bibliotek. København 1926. 240 Sider. Pris 4 Kr.

Fællesudvalget for social Litteratur har i Løbet af kort Tid udgivet en Række Bøger, der alle, hver paa sin Vis, er af stor Betydning for den tolkelige Oplysning herhjemme. Udvalget er sammensat af Repræsentanter for praktisk talt alle de Kredse, der har sociale Interesser, hvilket er en Borgen for, at Bibliotheket vil give en virkelig alsidig Oplysning om alle Samfundsspørgsmaal. Dette medfører paa den anden Side, at man ikke kan vente nogen bestemt Linie i Arbejdet. Medens de tidligere Bøger er udarbejdet af hver sin Forfatter og der-

taktiske Stilling overfor Landstinget. Nogle Enkeltheder kan det maaske ikke nytte at bringe i Orden straks, da Loven alligevel skal forandres i Landstinget; og naar Loven kommer her op, er Mulighederne ofte saa stærkt indskrænkede af bestemte Krav fra mange Sider, at det er svært at faa en Helhed ud af det, ligesom det kan være farligt i det Hele røre ved den. Systemet medfører unødigt Hastværk og samtidig Langsomhed, mange Gentagelser af de samme Forhandlinger og Lovgivning frem og tilbage i mange Tempi, fordi den ene Part skal have noget gennemført, og den anden vil beholde en Mulighed for senere at gaa i modsat Retning.

Det var sikkert muligt at faa noget bedre ud af Lovene, hvis man havde eet ansvarligt Ting og erstattede det andet Ting af sagligt og fagligt raadgivende og hjælpende Kræfter. Den konservative Begunstigelse, som den nuværende Ordning indeholder, lod sig vel betale med en Ordning, som ikke virkede saa forstyrrende i andre rent upolitiske Retninger. I det lange Løb kan Konservatismen dog næppe naa noget bedre end at bidrage til at holde den demokratiske Udvikling i et roligt, sundt og rationelt Spor.

Vil man endelig beholde de to Ting, vilde det dog være muligt ved Fællesafstemning at fjerne vor Rigsdags største tekniske Svaghed: Afgørelsen ved Dobbeltkompromiser, hvor Balancekunsten: samtidig at finde Flertal indenfor begge Tingene stiller saa store Krav, at det let gaar ud over de andre Fordringer, man maa stille til Lovgivningen.

Et meget væsentligt Spørgsmaal angaaende Demokratiets Genrejsning, som S. S. ikke kommer ind paa, er Spørgsmaalet om „parlamentarisk“ eller valgt Regering.

F. Zeuthen.

Industrien. Muligheder og Vilkaar. Ved HJALMAR GAMMELGAARD, OLUF BERTOLT, ERIK SCHOU, P. P. SVEISTRUP og KNUD KORST. Nyt Socialt Bibliotek. København 1926. 240 Sider. Pris 4 Kr.

Fællesudvalget for social Litteratur har i Løbet af kort Tid udgivet en Række Bøger, der alle, hver paa sin Vis, er af stor Betydning for den tolkelige Oplysning herhjemme. Udvalget er sammensat af Repræsentanter for praktisk talt alle de Kredse, der har sociale Interesser, hvilket er en Borgen for, at Bibliotheket vil give en virkelig alsidig Oplysning om alle Samfundsspørgsmaal. Dette medfører paa den anden Side, at man ikke kan vente nogen bestemt Linie i Arbejdet. Medens de tidligere Bøger er udarbejdet af hver sin Forfatter og der-

med har faaet et bestemt Præg, er nærværende Værk opstaaet ved Samarbejde mellem ikke mindre end 5 Forfattere, hvortil kommer, at man (efter hvad der meddeles i en Efterskrift) har modtaget Raad og Vejledning hos cand. polit. Egebjerg, Ingeniør Jantzen og Ingeniør Marstrand. Dette har medført, at Bibliotekets almindelige Mangel paa Linje nu ogsaa spores i den enkelte Bog. Naar der er Tale om en ganske neutral og saglig Fremstilling, synes det dog nærmest at være en Fordel, at Bogen indeholder Synspunkter fra flere Lejre med forskellige Anskuelser. Man kunde endda ønske Spørgsmaalet belyst fra endnu flere Sider, f. Eks. fra Industriledernes Kreds, hvis Meninger dog maa siges at have nogen Betydning. At der ikke findes et saadant selvstændigt Bidrag synes iøvrigt mærkeligt, eftersom Udvalget jo ifølge Efterskriften har modtaget Raad og Vejledning fra Personer, der maa antages at staa Industrilederne nær. For udenforstaaende forekommer dette at være misforstaaet Beskedenhed.

Bogen indeholder 5 Afsnit, behandlet af hver sin Forfatter. I første Afsnit giver Gammelgaard en almindelig historisk-filosofisk Oversigt over Industriens Stilling og Udvikling i Samfundet. Som Indledning behandles „det moderne Fremskridt“. Forf. viser, hvorledes Fremskridtsideens absolutte Sejr skyldes ændrede økonomiske Grundforhold, idet Menneskeheden befinder sig i en Mutationsperiode. Derefter behandles Industrialismen, der er en ny Maade at organisere det menneskelige Samfund paa og understøtte det ved Udnyttelse af Naturens Kræfter, saaledes at Arbejdets Ydeevne øges i stærkere Grad end selve den Indsats, der gøres. Om Forf. har Ret i det Synspunkt, at en stigende Indsats af Arbejde og Kapital giver et endnu stærkere Resultat, turde dog være tvivlsomt, opfattet som en almengyldig Sætning. — I Kapitlet om den industrielle Revolution, stilles Spørgsmaalet om, hvorfor netop England blev Skuepladsen for denne Omvæltning, og hvorfor netop paa dette historiske Tidspunkt. Forf. citerer et Brev fra Engels, hvor det hævdes, at hvis Richard Løvehjerte havde indført Frihandel i Stedet for at indvikle sig i Korstog, havde Verden været forskaanet for 500 Aars Elendighed og Dumhed. Dette Brev kaster et stærkt Lys over Vanskeligheden ved at trænge til Bunds i en historisk Aarsagsrække, samtidig med at det peger paa noget for Forstaaelsen af Udviklingen til Industrialismen meget betydningsfuldt: at nemlig international Trafik og Samhandel er dens Forudsætninger.

Under Behandlingen af Gennembrudet i Danmark viser

Forf. i Overensstemmelse hermed, hvorledes Handels- og Samfærdselsforhold først fremmedes, væsentlig ved Tietgens Initiativ. Endvidere gøres opmærksom paa, at det egentlige Udgangspunkt for Danmarks Industrialisering er Opførelsen af det første Andelsmejeri i 1882, der er det synlige Udtryk for Landbrugets Overgang fra ekstensiv til intensiv Drift. Et særligt Kapitel ofres Forholdet mellem Industrien og Landbruget. Forf. gør ganske rigtigt opmærksom paa, at man aldrig kan faa nogen „retfærdig“ Opgørelse af de to Erhvervs Produktivitet, idet en Ændring i Verdensprisen paa Smør fuldstændig vil omkalfatre Tallene. Man maa derfor sige, at Danmarks økonomiske Liv hviler paa to Grundpiller: Landbrugets Evne til gennem Eksport at give Erhvervslivet den Internationalitet, der betinger fortsatte Fremskridt, og Industriens Evne til at beskæftige Befolkningsforøgelsen.

I sidste Kapitel om „Surdejgen i det økonomiske Liv“ vises, hvorledes Lederne i Frikonkurrencens Samfund nødvendigvis maa være af en fra Middelalderens Haandværker- og Lensherretyper helt væsensforskellig Art, idet det afgørende er en heldig Kombination af en Række forskellige Egenskaber. I det moderne Trustsamfund er der sket en Forskydning i det industrielle Lederskab, saaledes at Teknikeren og Organisatoren i en Milliardtrust staar mellem en Hær af dem helt fremmede passive Interessenter, af Mellemlhandlere, af Arbejderne i Bedriften og af Forbrugere Verden over. „Uden Tvivl vil det da vise sig at være en mere ansporende Tanke at tjene et større Fællesskab end snævrere Aktionærinteresser“.

Paa de sidste Sider antydes, hvorledes Industriens mægtige Udvikling ogsaa har sine Skyggesider, navnlig den sociale Uro. Der er herved skabt en naturlig Overgang til Bogens andet Afsnit: Industrien og det sociale Liv af Oluf Bertolt.

Forf. skildrer Industriens Indvirkning paa navnlig Arbejdernes Kaar. Fremstillingen er baaret af en stærk Følelse og Forstaaelse for de Lidelser, som Industrialismen har paatvunget store Dele af Underklassen. Ved en saadan Skildring skal man dog altid passe paa ikke at blive for sentimental og fremhæve de gamle Forholds Fortrin for stærkt overfor den nye Udvikling. Denne Fare har Bertolt ikke helt undgaaet, hvilket maa ske delvis forklares ved hans mangeaarige Arbejde blandt Landboere og Provinsboere og dermed følgende mindre Kendskab til Storindustrien. Rent journalistisk er Afsnittet dog fortrinligt og vil i vide Kredse virke gavnligt som en Modvægt mod den absolute Lovprisning af Industrialismen.

I tredje Afsnit skriver Professor Erik Schou om Danmarks Energi-problem. Det er maaske tvivlsomt, om dette Spørgsmaal burde medtages i en almindelig Drøftelse af Industriens Problemer, navnlig da der bebudes en speciel Del, hvor de enkelte Industrigrene skal behandles, og hvor det vilde være naturligt at lade en Række Fagnænder hver paa sit Omraade behandle forskellige tekniske Industriproblemer. Afsnittet er imidlertid klart skrevet og giver paa den knappe Plads en udmærket Oversigt over alle de herhen hørende Problemer.

Det største Afsnit er „Industriens Driftsproblemer“ af P. P. Sveistrup. Det fylder 85 Sider af ialt 240 og er dermed af Redaktionen betegnet som Bogens væsentligste. I en almindelig Oversigt over Industriens Betydning synes disse Problemer dog ikke at kunne paaregne saa megen Betydning, at de i den Grad gøres til det centrale, navnlig da det nye Fags Dyrkere — eller Profeter — endnu ikke er helt klar over, hvad de egentlig vil undersøge. Dette fremgaar ogsaa af nærværende Afsnit, hvor Forf. behandler en Række Spørgsmaal, tilsyneladende uden nogen fast Plan. F. Eks. behandles et saa meget sigende Kapitel som „Driftsøkonomiens Hovedlove“ mellem et Kapitel om Taylor og Ford (med Underafdelingerne: Værkstedarbejde paa en Tekstilfabrik, Murerarbejde, Nyere Synspunkter og det Fordske Arbejdsbaand) og et Kapitel om Industriens Regnskaber (med Underafdelingerne: Regnskab og Kalkulation, Driftsstatistik, Anvendelse af løse Blade eller Kort i Bogholderiet, Dobbelt Bogholderi ved enhver Arbejdsproces samt Bogholderiets Meddelelser til Ledelse og Afdelinger). Umiddelbart derefter kommer et Kapitel om Samarbejde, hvor det første Underafsnit behandler Modsætningen mellem Kapital og Arbejde, det næste Timeløn og Akkord o. s. v. Det vilde dog være ubilligt kun at gøre opmærksom paa disse store Svagheder. Emnet i sig selv er saa interessant og betydningsfuldt, at man altid med Interesse maa læse det, der fremkommer. Efter Anmelderens Opfattelse vil dette Afsnit navnlig have stor Interesse for Teknikere, idet Forf. flere Steder kommer med Bemærkninger om, at selve den tekniske Fremstilling eller Opfindelse af en Fabrikationsmetode er utilstrækkelig. Kapitalens Størrelse eller Muligheden for overhovedet at sælge en Vare er ligesaa væsentlige Faktorer. Ogsaa paa mange andre Punkter vil Ingeniører erfare, at der i Industrien er mange flere Problemer end de rent tekniske. Man kan derfor kun ønske, at Driftsøkonomien i Fremtiden maa blive behandlet paa rationel Maade, og at dens Afgrænsning

bl. a. overfor Nationaløkonomien bliver mere afklaret end Tilfældet er for Tiden.

I 5. og sidste Afsnit behandles Industriens Arbejdsvilkaar af Gammelgaard og Korst. Dette Afsnit er efter Anmelderens Opfattelse langt det bedste. Her behandles paa en overordentlig klar og anskuelig Maade alle de Problemer, som staar i Forbindelse med Industriens Stilling i Nutiden og den nærmeste Fremtid.

I det indledende Kapitel gøres opmærksom paa, at den egentlige Vanskelighed i det bestaaende Samfund er Produktionens og Forbrugets Afpasning til hinanden og at gøre det evige Kredsløb mellem disse to saa jævnt og gnidningsfrit som muligt. I Sammenhæng dermed staar det, at Industriens Opgave ikke alene bestaar i at producere. Dertil kan i mange Tilfælde købes en Recept færdig. Vanskeligheden kommer mange Gange først i det Øjeblik, da Varen skal sælges. Det er derfor forstaaeligt, at Sælgeren i det bestaaende Samfund har faaet en langt større Betydning end tidligere, og dette finder sit særlige Udtryk ved Købmændenes som Regel højere Indtægter.

I et Kapitel om Hjemmemarkedet gøres opmærksom paa, at de lokalt bundne Industriers Tal er meget stort, og at Salget paa Hjemmemarkedet er det afgørende for den moderne Industri, medens Eksporten som Regel spiller en mindre Rolle. I et særligt Kapitel om Eksporthandel gøres paa den anden Side opmærksom paa, at denne i mange Tilfælde er en Forudsætning for fuld Beskæftigelse. Man ser derfor ofte, at de udførte Varer sælges til en lavere Pris end til Hjemmemarkedet. Konklusionen af dette Kapitel er derfor den, at Industrien herhjemme næppe kan tænkes at fortsætte sin Udvikling i det hidtidige Tempo uden ved en Forøgelse af Eksporten, hvorved vort økonomiske Liv faar en bredere Basis i Modsætning til nu, hvor det hviler paa gode Konjunkturer for Landbrugs-eksporten. I de næste Kapitler gives en Række udmærkede Oversigter over Beskæftigelsen, Produktionen, Raastofforsyningen, Maskinerne samt store og smaa Bedrifter — alt med en ideel Blanding af Statistik og Tekst. I et Kapitel om Sammenslutninger — hvorunder bl. a. bemærkes, at der i Danmark ikke er mange Muligheder for et virkeligt og nogenlunde varigt Monopol (maaske en lidt for dristig Paastand) — gives en Oversigt over nogle økonomiske Sammenslutninger indenfor de forskellige Industrier

I de sidste Kapitler behandles Industriens Finansiering og

Statens Forhold til Industrien. Herunder behandles ogsaa det altid aktuelle Toldspørgsmaal og efter Anmelderens Opfattelse paa en fuldstændig uangribelig Maade. De forskellige Synspunkter refereres og afvejes overfor hinanden paa udmærket Maade uden nogen Art „Doktrinarisme“.

Som det fremgaar, er dansk økonomisk Litteratur blevet beriget med en folkelig Bog, der har Bud til alle de Kredse i vort Land, som har Interesse for økonomiske Spørgsmaal. Trods Ujævnhed i Redaktionen og de forskellige Bidrags forskellige Kvalitet maa man lykønske Fællesudvalget for social Litteratur med dette Værk.

Henry Stjernqvist.

DR. A. HAHN: *Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1920. 174 Sider. Pris 6 Mk.

DR. A. HAHN: *Geld und Kredit gesammelte Aufsätze*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1924. 146 Sider. Pris 5 Mk.

Indenfor de senere Aars bankpolitiske Litteratur findes en Retning, der, omend den ikke verificerer den af den engelske Økonom Macleod omkring 1850 fremsatte senere saa stærkt kritiserede Paastand: Kredit er Kapital, saa dog stiller denne i en helt ny Belysning. De ovennævnte to Bøger er nogle af de betydeligste indenfor denne Retning. Den, der for første Gang møder disse ny Tanker ved Læsningen af Dr. Hahns Bøger, modtager et Væld af nye Indtryk og en Rigdom af nye Tanker, ja et helt nyt Perspektiv over hele Bankvæsenet; men desuden efterlader Læsningen af disse Bøger en Mængde Tvivlsspørgsmaal hos en, der bevirker, at man maa arbejde videre med Bogens Synspunkter og Tanker for igennem en kritisk Behandling at tilegne sig et nyt Syn paa de væsentligste af Bankpolitikens Problemer.

I den første af de ovennævnte Bøger findes alle de til Grund liggende teoretiske Synspunkter; i den anden, der bestaar af seks Afhandlinger, oprindeligt skrevet til forskellige Tidsskrifter, arbejdes der videre paa det i den første Bog skabte Grundlag. Her fremsættes nye Spørgsmaal, og delvis behandles der ogsaa nye Omraader, særlig Valutaforhold, som kun er omtalt ret kort i den første Bog.

Den for førstnævnte Bog til Grund liggende Tankegang er, at Bankerne igennem deres Udlaan skaber deres egne Indlaan, hvilket er i absolut Modsætning til den hidtil gængse Opfattelse, hvorefter Bankerne, gennem de Indskud, de mod-